
NAŠLA SE CENA

(NAD KNIHOU DUŠA MARTINČOKA *NIEKTO SA NÁJDE*)

LUBOMÍR MACHALA

Cenu čtenářů v rámci slovenské Anasoft litery získal v roce 2023 knižní debut Duša Martinčoka (narozen 1975) nazvaný *Niekto sa nájde* a vydaný bratislavským nakladatelstvím Zrejme v roce 2022. Jedná se o povídkový cyklus složený z deseti povídek věnovaných obyvatelům bytového domu z 50. let 20. století, modernizovaném nesouladnou nadstavbou, který je situován na pomyslné adrese Kalinová 1, přičemž jeho okolí věrně koresponduje se skutečným bratislavským Starým Mestem.

Cyklus má rámcovou kompozici, která je realizována skrze postavu Olivera, jemuž je v úvodní povídce sedm let, v závěrečné má pak let šestnáct. Oliver se objevuje na pomyslné scéně i ve chvílích, kdy je tato vyhrazena některému z ostatních obyvatelů domu a efektivně tak stmeluje jednotlivá tematicky i tvárně různorodá vyprávění životních příběhů.

Těch je ale víc než deset, jak by se možná nabízelo odvodit z pře-
dešlých sdělení, v nichž figurovala tato číslovka. Mimochodem, vyu-
žívání momentu zklamaného očekávání, respektive nevyužívání
něčeho, co Kamila Stříteská označila jako tematická či vypravěčská
„lákadla“ (STŘÍTESKÁ 2024, 180) typická pro konvenční literaturu,
je jednou ze základních autorských strategií Duša Martinčoka. Ačko-
liv si tento autor dává velmi záležet na tom, aby se jednotlivé linie
průběžně, a hlavně potom v závěru vzájemně proplétaly, doplňovaly
a umocňovaly, ponechává v duchu výše popsané střídme narace ně-
které otázky nezodpovězeny, popř. některé příběhy bez doslovného

dotažení či vysvětlení (viz důvod, proč se Oliver se svým otcem z Kálinové 1 nakonec neodstěhoval, popřípadě osudy nájemníků Milana Kováče nebo Horáka atp.).

Při charakteristice Martinčokovy autorské poetiky si pomohu ještě citáty z recenze Patrika Miskovicse:

Rozprávania sa vyznačuje pevným úmyslom neodsudzovať, pričom aj na ťažko spracovateľnú individuálnu excentrickosť sa nahliada cez tento kontext“, [...] u Martinčoka, [...] prevláda snaha o priblíženie sa bez toho, aby bola inakosť toho druhého nejakým spôsobom znetvorená, zredukovaná či zosmiešnená. V knihe badať úsilie dať každej z ústredných postáv šancu legitimizovať vlastný pohľad a vlastné rozhodnutia; poviedka Knižný klub realizuje dve protichodné, navzájom sa relativizujúce perspektívy, pričom záver neuprednostní ani jednu z nich (MISKOVICS 2023, 32).

Autor důsledně uplatňuje respekt vůči neredukovatelné subjektivitě, je citlivý, důsledný a pozorný, přičemž neupadá do sentimentality ani příliš těžkopádné apelativnosti (srov. MISKOVICS 2023, 32).

Funkčnost i adekvátnost zmíněných aspektů a rysů Martinčokova vypravování vychází plně najevo při výčtu hlavních témat a problémů, které přibližuje a reflektuje. Patří k nim lidská zranitelnost exponovaná například rozpadem vztahu, rozvodem rodičů, neopětováním milostných citů, nesouladem vlastního konání s očekáváním okolí, generačními rozpory, stárnutím. U dvou tematických fenoménů bych pak Martinčokovo pojetí ocenil mimořádně, konkrétně mám na mysli queer tematiku a soudobou politickou situaci.

Vrátím se ještě k problematice generačních rozporů, což je téma věčné a v současných poměrech snad ještě více rozdmýchávané a podněcované. Martinčokův cyklus soužití lidí různého věku a rozdílných zkušeností podává nekonfrontačně, s porozuměním pro oba generační póly a s poukazem na možnost vzájemně prospěšné spolu-

-existence. Nutno zdôrazniť, že autor tak činí bez idylizácie a sentimentu. Pomáha si pritom devizou rozprostrenou v celom díle, nenápadným, laskavým (byť niekedy potemnělým) humorem.

Viz třeba pasáže venované potýkaniu se Oliverova otca s postaršou dárou, ktorou otec podezriaval, že na balkóne pres ulicu pobýva s cieľom pozorovať ho pri a po cvičení. Následujúci citát priblíži, jak Zita (toť meno dotyčnej postavy) zareagovala, keď sa o tejto otcovej obsesi od Olivera dozvedela. Nutno dodať, že jej počínanie smerovalo k tomu, aby otec poskytl špatne se pohybujúcej jej a Oliverovej kamarádke čip od privátného výťahu:

Na ďalší deň po návrate z práce vyslal otec Olivera preskúmať, či je ich neželaná spoločníčka na balkóne. „Vzdych čistý!“ zakričal Oliver. Otec si dal svojich zvyčajných štyridsať minút s činkami a s pasiou sa ponoril do vírivky. Oči mu neustále odbiehali na balkón oproti. Zdalo sa, že byt je prázdny a ich čaká pokojný podvečer. Otec sa zahĺbil do práce. No v tej chvíli Zita vyšla na balkón v sprievode ďalšej ženy v približne rovnakom veku. Tiež bola oblečená v športovom oblečení, len bola ešte viac pri tele ako jej kamarátka. Obe sa dívali na otca, a keď upútali jeho pozornosť, zamávali mu. Zladene ako mažoretky si pomalými pohybmi vyzliekli tričká, a potom aj šortky a spodné nohavičky. Opreli sa o zábradlie, nahými prsami sa dotýkali hrdzavej balkónovej žrde. Nenútené sa pritom zhovárali, zvesela gestikulovali rukami, mohutné telá sa im natriasali.

„Akože čo mám robiť?“ Otec zúriivo mával rukami a pobehoval medzi kuchynskou linkou a rohovou sedačkou. „No, podľa mňa prídu ďalšie holé ženy, ak jej nedáme ten čip,“ lakonicky zhodnotil situáciu Oliver. Otec zastal, zdesene sa pozrel na syna, a zrazu len schytil zväzok kľúčov a vybehol na schodisko (MARTINČOK 2022, 31–32).

V kritických ohlasech byla v souvislosti s Martinčokovou prvotinou připomenuta Tamarou Janecovou tvorba Jany Juráňové (*Naničhodnica*, 2020), a to kvůli tematizaci života důchodců, Moniky Kompaníkové (*Miesto pre samotu*, 2003) kvůli důrazu na vizuální detaily a specifickou atmosféru s prvky tajemství a také Jany Micenkové (*Krv je len voda*, 2021) kvůli nahlížení jedné situace z pohledu více postav.

Osobně bych ale při kontextualizaci Martinčokovy prózy *Niekto sa nájde* připomněl české paralely, a sice jednu z Nerudových *Malostranských povídek*, tedy „Týden v tichém domě“, a také skvělý televizní seriál *Byl jednou jeden dům* (1975), k němuž napsali scénář Jan Otčenášek s Oldřichem Daňkem a který režíroval František Filip.

Podle několikrát citované Kataríny Stríteské (2024) se ale sám Martinčok hlásí k inspiraci dílem nazvaným *Olive Kitteridgeová* (2019) od americké spisovatelky Elizabeth Stroutové, podle jejíž protagonistky Martinčok dokonce pojmenoval svou hlavní postavu.

Podstatnější než výčet paralel či možných inspiračních zdrojů je závěr recenze Kataríny Stríteské, v němž stojí:

Niekto sa nájde je mimoriadne citlivá kniha vnímavá k problémom dnešnej doby. Martinčok však prvoplánovo neakcentuje módné témy ani z nich neťaží – o svete a ľuďoch píše prirodzene a s porozumením (STRÍTESKÁ 2024, 180).

Tamara Janecová pak svůj ohlas uzavírá konstatováním:

Kniha je [...] vo svojom celkovom vyznení čitateľsky atraktívna. Autor túto kvalitu nedosiahol úpornou snahou vyhovieť čitateľským očakávaniam, ale sympatickou neokázalosťou a civilnosťou (JANECOVÁ 2023).

Pro všechno právě sdělené upřímně kvituji, že se pro Martinčkovu knihu našla cena, dokonce dvě. A obě jí přidělili čtenáři.⁽¹⁾ Kéž bychom se podobné čtenářské volby mohli nadít i v českém prostředí.

LITERATURA

JANECOVÁ, Tamara. 2023. „Patchwork každodennosti.“ *Platforma pre literatúru a výskum*, www.plav.sk/node/305 (přístup 12. 5. 2025).

MARTINČOK, Dušo. 2022. *Nie kto sa nájde*. Bratislava: Zrejmé.

MISKOVICS, Patrik. 2023. „Tvar, ktorý sa nevnučuje.“ *Knižná Revue* 33(5), s. 32.

STRÍTESKÁ, Katarína. 2024. „Oliver Kitteridge.“ *Fraktál* 7(1), s. 178–180.

1 Martinčok za knihu *Nie kto sa nájde* získal v roce 2023 Cenu čtenářů a čtenářek Anasoft litera a stal se rovněž laureátem Ceny René, kterou udělují slovenští středoškoláci.